

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/narodowy-dzien-pamieci/141188,Uroczyste-odsłonięcie-tablicy-upamiętniającej-Jana-i-Antoninę-Zabińskich-Sprawie.html>
25.04.2024, 23:31

Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich - Sprawiedliwych wśród Narodów Świata - Warszawa, 24 marca 2021

Żabińscy uratowali przez kilka lat okupacji niemieckiej wielu obywateli polskich narodowości żydowskiej, stwarzając im miejsce schronienia na terenie warszawskiego Ogrodu Zoologicznego. Uroczystość z udziałem prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr. Jarosława Szarka odbyła się 24 marca 2021 r. pod budynkiem Willi zwanej „Domem pod Zwariowaną Gwiazdą” na terenie Warszawskiego ZOO przy ulicy Ratuszowej 1/3

- Skromna i niewielka tablica, którą odsłaniamy, opowiada historię wielkich ludzi - wielkich sercem i miłością - historię dyrektora warszawskiego ZOO Jana Żabińskiego i jego żony Antoniny. W tym miejscu - w tej willi - w czasach, gdy Polskę i wiele europejskich państw zalewał potop niemieckiego zła, oni zbudowali arkę. Zabrali na nią około 300 Żydów - nazwiska kilku z nich utrwalone są na tej tablicy. Szczęśliwie doczekali czasu, gdy potop zła ustąpił. Nikt ich nie zdradził, a ocaleni opowiadali historię swych dobroczyńców” - powiedział prezes IPN dr Jarosław Szarek podczas uroczystości w warszawskim ZOO.

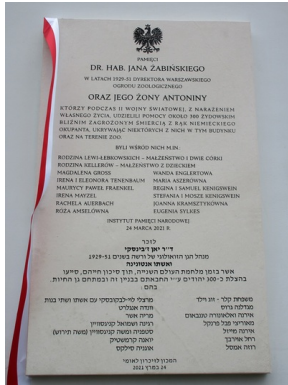
Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich - Sprawiedliwych wśród Narodów Świata - Warszawa, 24 marca 2021. Fot. Łukasz Bielecki (OBUWiM IPN)

Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich - Sprawiedliwych wśród Narodów Świata - Warszawa, 24 marca 2021. Fot. Łukasz Bielecki (OBUWiM IPN)

Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich - Sprawiedliwych wśród Narodów Świata - Warszawa, 24 marca 2021. Fot. Łukasz Bielecki (OBUWiM IPN)

Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich – Sprawiedliwych wśród Narodów Świata – Warszawa, 24 marca 2021. Fot. Łukasz Bielecki (OBUWiM IPN)

Tablicę upamiętniającą Jana i Antoninę Żabińskich, wybitnych polskich przyrodników, uhonorowanych tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, przygotował warszawski oddział IPN w związku z obchodami Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką .

- 20 lat po zakończonej wojnie uhonorowani zostali tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata, a przed kilku laty historia arki Żabińskich stała się tematem filmu nowozelandzkiej reżyser Niki Karo, powstałego w Hollywood. Pokazano go w wielu krajach na całym świecie, była prezentowana także w kinach w Polsce. Dzisiaj ta historia wraca do miejsca, gdzie się wydarzyła, to w murach tej willi zło zostało pokonane przez dobro, które nich z nami pozostanie i nigdy nas nie opuszcza - mówił prezes Szarek.

Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich – Sprawiedliwych wśród Narodów Świata – Warszawa, 24 marca

Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich – Sprawiedliwych wśród Narodów Świata – Warszawa, 24 marca

Uroczyste odsłonięcie tablicy upamiętniającej Jana i Antoninę Żabińskich – Sprawiedliwych wśród Narodów Świata – Warszawa, 24 marca

2021. Fot. Kamil
Komorowski (OBUWiM
IPN)

2021. Fot. Kamil
Komorowski (OBUWiM
IPN)

2021. Fot. Kamil
Komorowski (OBUWiM
IPN)

Uroczyste odsłonięcie
tablicy upamiętniającej
Jana i Antoninę
Żabińskich -
Sprawiedliwych wśród
Narodów Świata -
Warszawa, 24 marca
2021. Fot. Kamil
Komorowski (OBUWiM
IPN)

W uroczystości uczestniczyła dyrektorka w Kancelarii Prezydenta RP Barbara Brodowska-Mączka, która odczytała list Andrzeja Dudy. „Z najwyższym uznaniem i wdzięcznością zwracam się do inicjatorów tej uroczystości oraz do wszystkich, dzięki którym dramatyczna historia, która rozegrała się w tym miejscu na terenie warszawskiego zoo, jest teraz powszechnie znana a jej bohaterowie otaczani czcią i szacunkiem. Za sprawą Jana i Antoniny Żabińskich willa Pod Zwariowaną Gwiazdą stała się azylem, gdzie znajdowali schronienie skazani na eksterminację Żydzi. Dla setek osób ogród zoologiczny był kryjówką przed tropiącymi ich zbrodniarzami. Był etapem na drodze od niechybnej śmierci - czekającej ich w getcie lub komorach gazowych Treblinki - do życia” - napisał prezydent Andrzej Duda.

W odsłonięciu tablicy udział wzięli ponadto: dyrektor Miejskiego Ogrodu Zoologicznego dr Andrzej Kruszewicz, zastępczyni prezydenta m.st. Warszawy Aldona Machnowska-Góra, dyrektor Biura Kultury Urzędu m.st. Warszawy dr Artur Józwick, burmistrz Dzielnicy Praga-Północ Ilona Soja oraz przedstawiciele Biura Udostępniania Walk i Męczeństwa: dyrektor Adam Siwek i naczelnik warszawskiego oddziału BUWiM Ewa Żaboklicka, a także liczne media.

Z powodu pandemii uroczystość odbyła się z zachowaniem reżimu sanitarnego.

{ GALERIA:567011 }

Jan Żabiński (1897–1974) planował studia zoologiczne w Belgii, lecz wybuch I wojny światowej zatrzymał go w Warszawie. W 1919 r. wstąpił do odrodzonego Wojska Polskiego, a w 1920 r. wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Ukończył kursy przemysłowo-rolnicze, zaś w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego uzyskał tytuł inżyniera agronomii (w 1924 r. uzyskał tytuł doktora fizjologii). Na tej uczelni prowadził w latach 20. badania w Katedrze Zoologii i Fizjologii Zwierząt i tu też poznał swoją przyszłą żonę – **Antoninę z d. Erdman** (1908–1971), która pracowała w charakterze archiwistki. Od 1926 r. w swoich pogadankach wygłaszanych na antenie Polskiego Radia popularyzował wiedzę o zwierzętach i zoologiczne ciekawostki. Na początku 1929 r. objął posadę dyrektora utworzonego rok wcześniej Ogrodu Zoologicznego w Warszawie, z którym pozostał związany przez ponad 20 lat. W 1931 r. Żabińscy zamieszkali w znajdującym się na terenie ZOO domu, w którym była także pracownia Jana, a Antonina zajmowała się wymagającymi opieki młodymi zwierzętami oraz pisała artykuły i książki przyrodnicze.

Po wybuchu wojny Żabińscy zaangażowali się w konspirację. W czasie bombardowania stolicy wiele zwierząt zginęło lub uciekło z ogrodu, a w opustoszałych pawilonach i wybiegach ukrywano broń i amunicję. Bezpieczne schronienie znalazło tu także wiele osób. Jan Żabiński jako osoba związana z Wydziałem Ogrodnictwa zdobył dla siebie przepustkę do getta, dokąd dostarczał fałszywe dokumenty oraz skąd udawało mu się wyprowadzać osoby na aryjską stronę. Żabińscy byli związani z „Żegotą”, choć nie byli jej członkami. Z prośbą o pomoc zwracały się do nich osoby, które uciekły z getta lub musiały opuścić kryjówkę w aryjskiej części miasta. Uciekinierzy ukrywali się nie tylko na terenie ogrodu, ale też we wszystkich pomieszczeniach domu Żabińskich, od piwnicy po strych. W chwili zagrożenia grano lub nucono arię z operetki „Piękna Helena” Offenbacha, która była sygnałem do opuszczenia domu przez ukrywających się w nim ludzi.

W sierpniu 1944 r. Jan Żabiński jako dowódca plutonu kompanii w batalionie „Kiliński” wziął udział w Powstaniu Warszawskim. Po jego upadku został wywieziony do obozu jenieckiego na terytorium Niemiec. Po powrocie do Warszawy pod koniec 1945 r. przystąpił do odbudowy zniszczonego ogrodu zoologicznego, którego dyrektorem pozostał do 1951 r. W późniejszych latach wykładał fizjologię zwierząt na jednej z warszawskich wyższych uczelni, a także opublikował kilkanaście książek popularnonaukowych.

W 1965 r. Jan i Antonina Żabińscy zostali uhonorowani medalami Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, a w 2008 r. pośmiertnie przyznano im Krzyże Komandorskie Orderu Odrodzenia Polski.

Wśród osób, którym Jan i Antonina Żabińscy zapewнили bezpieczne schronienie byli m.in.

Irena Tenenbaum – córka zaprzyjaźnionego z Janem Żabińskim entomologa dr Szymona Tanenbauma,

Róża Amselówna – współpracownica bakteriologa i immunologa prof. Ludwika Hirszfelda,

Magdalena Gross – rzeźbiarka,

Maria Aszerówna – literatka, tłumaczka, dziennikarka oraz działaczka społeczna i polityczna,

Rachela Auerbach – tłumaczka, pisarka i historyk,

a także Maurycy Paweł Fraenkel, Wanda Englertowa, Eugenia Sylkes, Joanna Kramsztykówna oraz wiele innych osób. Szacuje się, że Jan i Antonina Żabińscy pomogli około 300 osobom.

Wydane po raz pierwszy w 1968 r. wspomnienia „Ludzie i zwierzęta” Antoniny Żabińskiej stały się inspiracją dla Diane Ackerman, która opublikowała poświęconą niezwyklej historii Żabińskich książkę „The Zookeeper’s wife” (pol. tytuł „Azyl. Opowieść o Żydach ukrywanych w warszawskim ZOO”). W 2017 r. do kin wszedł oparty na tej książce film „Azyl” w reżyserii Niki Caro.